

RAPPORT COMMISSIE 'OPFRISSEN'

AFDELING LANSINGERLAND

KLAAR VOOR DE TOEKOMST?

De man haalde zijn krant,
keek eens naar de bomen, en dacht:
"het is nog wel fris,
maar het voorjaar zit al in de lucht".

INHOUDSOPGAVE

---

1. Aanleiding en aanpak.....	3
Inleiding	3
De commissie aan de slag: de aanpak.....	3
Verantwoording.....	4
2. Verleden: analyse van de ‘lokale klap’	5
Analyse verkiezingsuitslagen Lansingerland	5
Analyse verkiezingscampagne gemeenteraad	12
3. Heden: de staat van de afdeling.....	13
Leden.....	13
Structuren	14
Activiteiten.....	15
Communicatie.....	16
4. Heden: leden- en derdenraadpleging.....	17
Enquêtes onder leden.....	17
Interviews met leden en sympathisanten.....	20
Conclusies naar aanleiding van de ledenraadplegingen	22
5. De toekomst van de afdeling.....	23

1. AANLEIDING EN AANPAK

INLEIDING

Op 9 juni 2010 leed het CDA de zwaarste nederlaag bij een landelijke verkiezing in zijn geschiedenis. Het verlies in stemmen voor de CDA-lijst en -kandidaten en het verlies in zetels in de Tweede Kamer waren beide ongekend. Over het verder gaan na deze nederlaag zijn binnen het CDA twee analyses opgesteld: het rapport "Verder na de klap" (ook wel genoemd het rapport Frissen i.v.m. de voorzitter van de commissie) en "De toekomst van de Christen Democratie in Nederland" van het CDJA.

Ook lokaal in Lansingerland zijn verkiezingsnederlagen geleden. Dit vraagt eveneens om een analyse of naast het landelijke effect ook nog lokale factoren een rol hebben gespeeld bij de tegenvallende verkiezingsuitslagen. Om vanuit die analyse ook vooruit te kijken: "Zijn we als CDA-afdeling Lansingerland klaar voor de toekomst?".

Hiervoor is een commissie aan het werk gegaan met de naam "Opfrissen CDA Lansingerland"

DE COMMISSIE AAN DE SLAG: DE AANPAK

Dit rapport doet verslag van de bevindingen van de Commissie en de uitgevoerde analyses.

Allereerst is in [hoofdstuk 2](#) teruggekeken naar de recente verkiezingsuitslagen om daarin leerpunten te ontdekken. Verder is gebruik gemaakt van de na de laatste gemeenteraadsverkiezingen 2010 uitvoerde analyse van de verkiezingscampagne

In [hoofdstuk 3](#) is de lokale afdeling met een zoveel mogelijk objectieve bril bekeken, wat geresulteerd heeft in een beschouwing over 'de staat van de afdeling'.

Om de leden zoveel mogelijk te betrekken is een korte enquête onder de CDA-leden van Lansingerland uitgevoerd. Die enquête was anoniem. Er zijn twintig enquêtes ingekomen. Verder hebben de commissieleden een vijftiental leden en CDA-stemmers/niet-leden geïnterviewd. Deze blijven eveneens anoniem. Een analyse van de uitkomsten van deze ledenraadplegingen vindt u terug in [hoofdstuk 4](#).

[Hoofdstuk 5](#) vertaalt de uitgevoerde raadplegingen en analyses in een toekomstbeeld van de afdeling. Maar die toekomst komt er niet zomaar. Wij allen, bestuur en fractie moeten hieraan onze medewerking geven! Daartoe worden aanbevelingen gedaan met een oproep deze te vertalen in een actielijst voor de komende jaren.

Indien u weinig tijd heeft om het gehele rapportje te lezen, raden wij u aan om in ieder geval kennis te nemen van dit laatste hoofdstuk.

VERANTWOORDING

Dit rapport is geen wetenschappelijk verantwoorde analyse. Wij zijn als groep onbevangen aan de slag gegaan en hebben zoveel mogelijk leden willen betrekken in de tijd die wij daarvoor hadden. En die tijd was beperkt.

De in de enquêtes en interviews genoemde namen blijven in dit rapport anoniem. Zij zijn gebruikt om een beeld te krijgen van het type leden dat een rol kan spelen bij het vormgeven van de fractie en afdeling in de toekomst. Het CDA-bestuur en de fractievoorzitter kunnen – vertrouwelijk - kennis nemen van de genoemde namen voor zover dit nodig is voor de vorming van toekomstig personeelsbeleid.

Het deelnemen aan deze commissie in deze roerige CDA-tijden heeft bij ons niet geleid tot pessimisme over de toekomst van het CDA Lansingerland. Het vertrouwen aan onze kant komt vooral voort uit de resultaten van de beschouwing van 'de staat van de afdeling', de ledenraadpleging en de gehouden interviews. Er zit veel kracht, diepgang, overtuiging en vertrouwen in de CDA'ers van Lansingerland. Daarom luidt ook de eerste conclusie die kon worden getrokken in het hoofdstuk over de ledenraadpleging: het CDA heeft bestaansrecht!

Graag danken we allen voor de bereidwillige medewerking. We zien op grond van het getoonde enthousiasme, de betrokkenheid van velen en de bevologenheid voor de christendemocratie in Lansingerland optimistisch uit naar de toekomst van het CDA in Lansingerland.

COMMISSIE "OPFRISSEN CDA LANSINGERLAND"

Wil Kool - Post

Matthijs Ruitenber

Jan-Willem van den Beukel

Rita Leijendekker - van Kaam

2. VERLEDEN: ANALYSE VAN DE 'LOKALE KLAP'

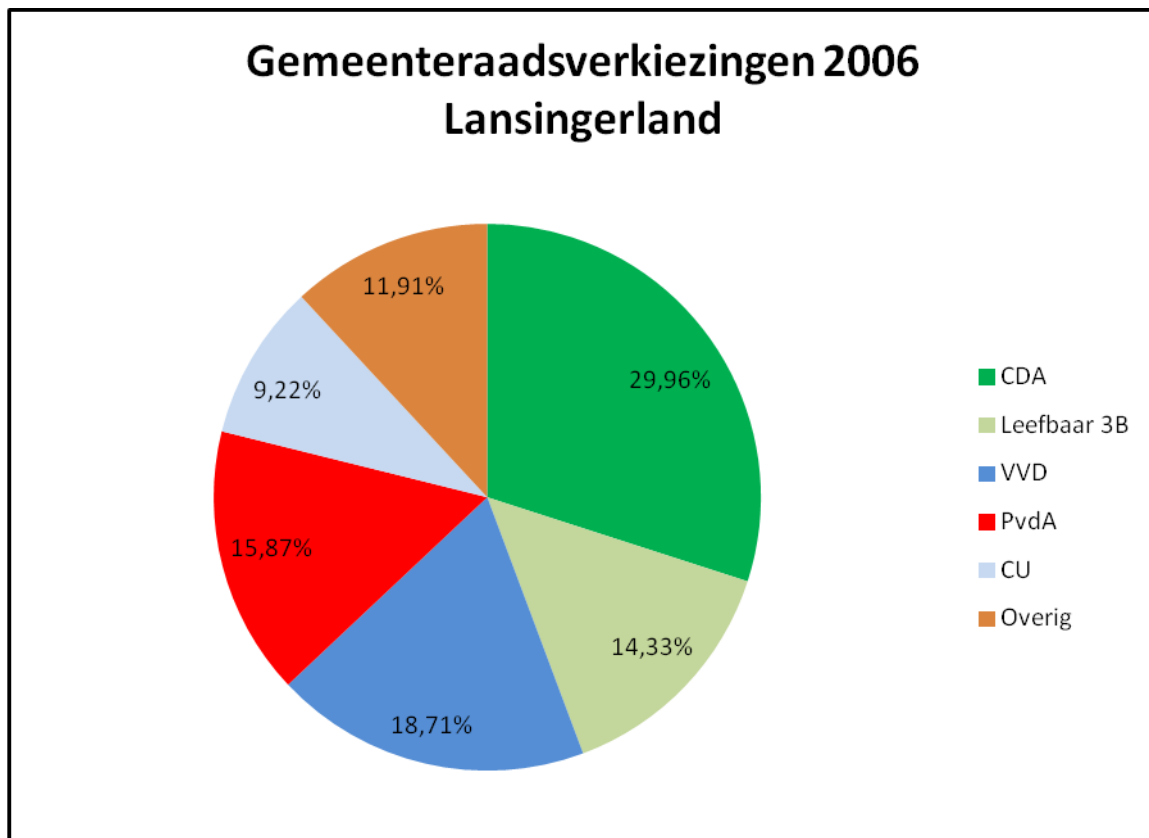
ANALYSE VERKIEZINGSUITSLAGEN LANSINGERLAND

In de gemeente Lansingerland zijn tot nu toe 5 verkiezingen gehouden: de Gemeenteraadsverkiezingen eind 2006 (de gemeente Lansingerland is op 1 januari 2007 opgericht), de Europese verkiezingen in 2009, de Gemeenteraadsverkiezingen in 2010, de Tweede Kamer verkiezingen in 2010 en de Provinciale Staten verkiezingen in 2011.

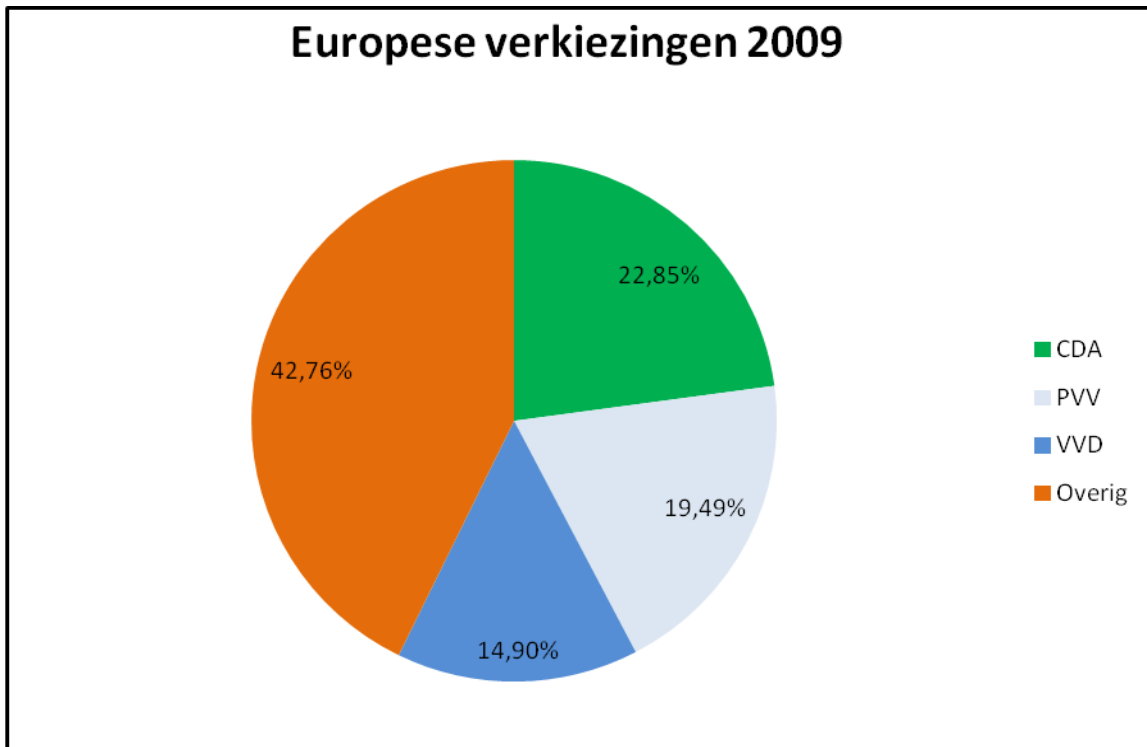
De belangrijkste conclusies van de analyse van de verkiezingsuitslagen zijn:

- Het CDA was veruit de grootste partij van Lansingerland, maar heeft deze positie bij de lokale verkiezingen verloren aan Leefbaar 3B en bij de landelijke en provinciale verkiezingen aan de VVD. Het CDA blijft bij alle verkiezingen wel de tweede partij van Lansingerland
- In Lansingerland wordt overwegend centrum rechts gestemd. Bij alle verkiezingen halen de centrum rechtse partijen (CDA, VVD, Leefbaar 3B/PVV) tussen de 60 en de 70% van de stemmen. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat deze partijen ook de grootste electorale concurrenten van het CDA zijn.
- Het CDA heeft het heel moeilijk in de Vinex-wijken. Tijdens de laatste verkiezingen haalt het CDA in die wijken nog maar 11% van de stemmen.
- Het CDA verliest de meeste stemmen in Berkel en Rodenrijs. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2006 haalde het CDA nog ruim 33% van stemmen, tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in 2010 nog maar 16%. Redenen hiervan kunnen de vele nieuwe Vinex-wijken zijn, maar ook in de oude delen van Berkel doet het CDA het veel minder goed dan in het verleden. Ook in Bleiswijk (van 30% naar 16%) en Bergschenhoek (van 25 naar 14%) is het verlies fors.

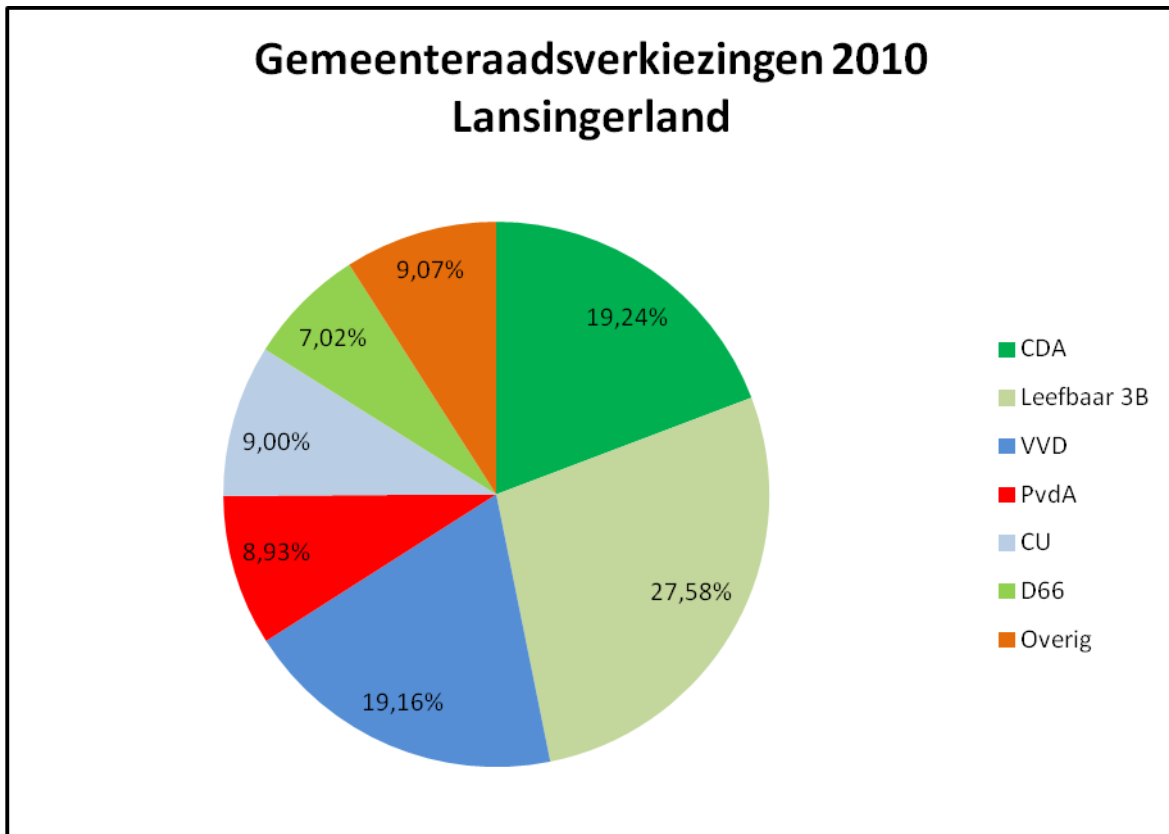

Deze verkiezingen worden tegelijkertijd gehouden met de Tweede Kamerverkiezingen. Landelijk doet het CDA het heel goed, onder leiding van Jan Peter Balkenende wint het CDA de verkiezingen. In Lansingerland doet het CDA het ook uitstekend. De partij wordt met afstand de grootste partij, onder leiding van het duo Dick van Vliet en Claudia Füss. Er worden 9 zetels gehaald. De VVD krijgt 6 zetels, de PvdA 5, Leefbaar 3B 4, de ChristenUnie 3, Nieuw Rechts 1 en Partij tot Behoud Huis de Haas 1. Het CDA is bij vrijwel alle stembureaus de grootste partij, alleen bij enkele stembureaus in Bergschenhoek is de VVD de grootste. Met name in Berkel scoort het CDA uitstekend, daar haalt het CDA 33% van de stemmen.

Europese verkiezingen 2009

Ook bij deze verkiezingen is het CDA de grootste partij in Lansingerland. De afstand met andere partijen is echter veel minder groot dan bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2006 en tijdens de Gemeenteraadsverkiezingen in 2006. Opvallend is de enorme opkomst van de PVV in Lansingerland. Zij worden de tweede partij van Lansingerland. De VVD is de derde partij van Lansingerland. Tijdens deze verkiezingen was er overigens een hele lage opkomst, ook in Lansingerland.

In 2010 verliest het CDA de gemeenteraadsverkiezingen. Leefbaar 3B wordt met afstand de grootste partij van Lansingerland, het CDA is nog net de tweede partij. Er worden een paar stemmen meer dan de VVD gehaald. Het CDA haalt nog 6 zetels, een verlies van 3 zetels. Leefbaar 3B haalt 9 zetels (+5), de VVD 6 (blijft gelijk), de ChristenUnie 3 (blijft gelijk), de PvdA 3 (-2), D66 2 (+2), Groen Links 1 (+1) en Partij tot Behoud Huis de Haas 1 (blijft gelijk)

Doordat de opkomst tijdens deze Gemeenteraadsverkiezingen veel lager is dan tijdens de Gemeenteraadsverkiezingen in 2006 krijgt Leefbaar 3B maar 2134 stemmen meer kregen dan in 2006, terwijl het CDA 4240 stemmen minder kreeg. Het lijkt erop dat een deel van het CDA electoraat is overgestapt naar **Leefbaar 3B** en een ander deel **niet** is gaan **stemmen**.

Verder valt op dat Leefbaar 3B heeft een veel betere uitslag neergezet dan de PVV bij de diverse verkiezingen. Het electoraat van Leefbaar 3B is dus veel breder dan de PVV stemmers die lokaal niet op de PVV konden stemmen.

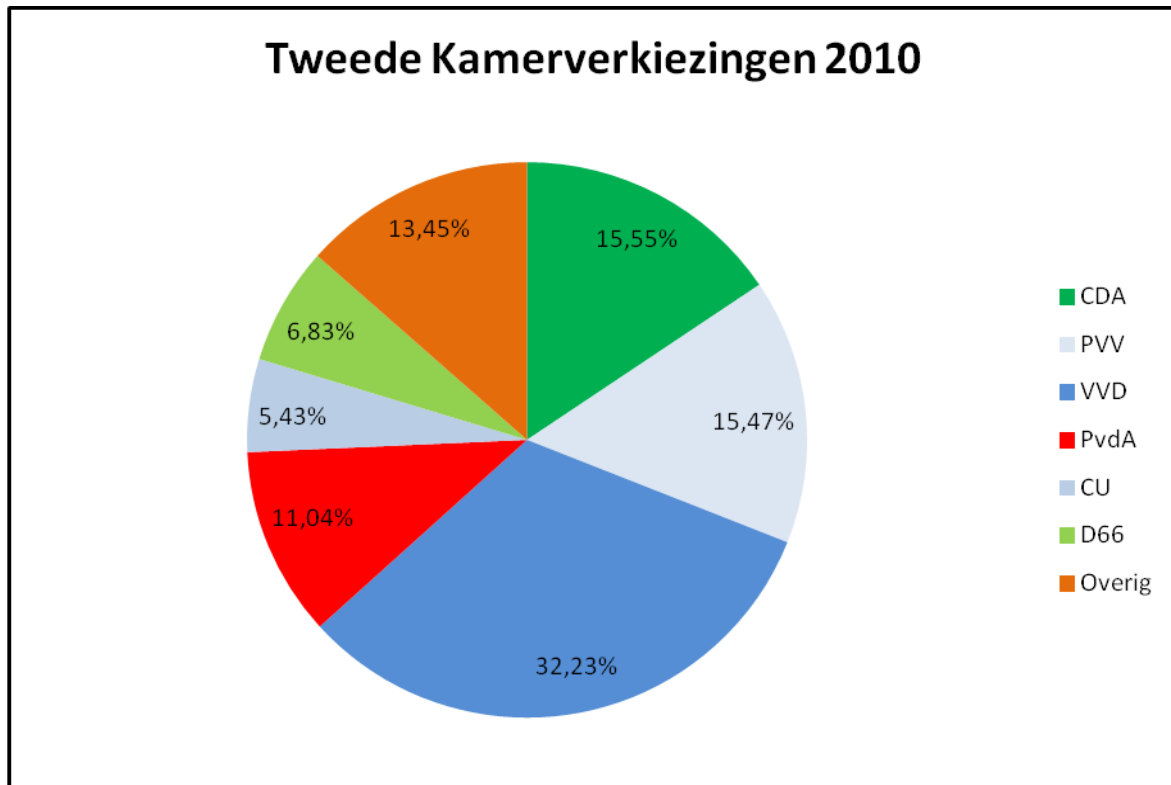
Het CDA heeft het meest verloren in **Berkel en Rodenrijs**. Daar was het CDA heel groot (33%). In Bleiswijk was het CDA iets kleiner (30%), in Bergschenhoek was het CDA altijd al minder groot (25%). Tijdens gemeenteraadsverkiezingen in 2010 haalde het CDA nog 17% in Bergschenhoek, 21% in Berkel en Rodenrijs en 23% in Bleiswijk

Per stembureau valt het grote verlies in de **Poolster** in Berkel en Rodenrijs op. Hier stemmen de mensen die in de buurt van de Oostersingel wonen. Het CDA haalde daar in 2006 39% van de stemmen en in 2010 nog maar 23%. Oorzaak kan de gebroken verkiezingsbelofte rond de 'knip' in de Noordeindseweg zijn.

Het CDA scoort slecht in de **Vinex-wijken** (Meerpolder en Westpolder in Berkel, de oudere Vinex-wijken in Bergschenhoek). In deze wijken haalt het CDA ca 15% van de stemmen, het zijn de laagste percentages van alle stembureaus. De meeste stemmen haalt het CDA in de stembureaus Huize Sint Petrus en Hergerborgh, daar wordt nog ruim 30% van de stemmen gehaald. Dat is wel veel minder dan in 2006, toen in deze stembureaus nog 40% van de stemmen werd gehaald.

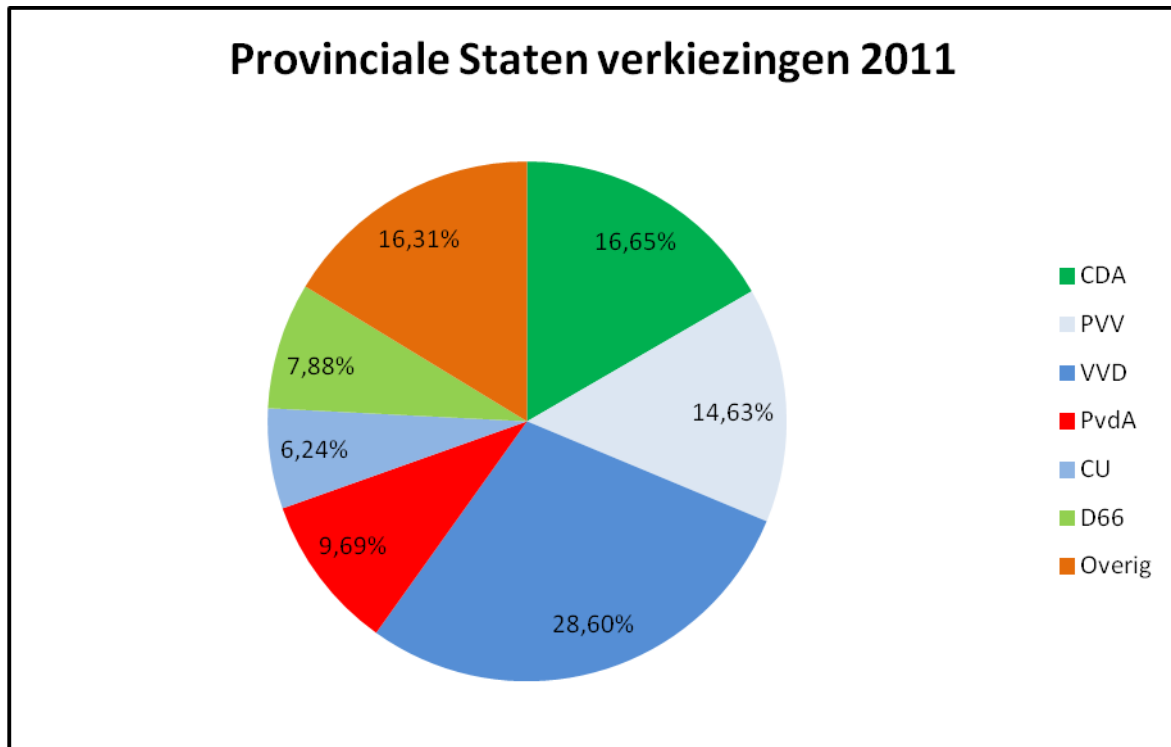
Opvallend is dat de percentages van CDA + Leefbaar 3B + VVD nagenoeg gelijk gebleven zijn. In 2006 haalden deze drie partijen samen 63% van de stemmen, in 2010 66%. We kunnen op basis hiervan stellen dat Lansingerland een gemeente is waar overwegend centrum-rechts wordt gestemd.

Bij de Tweede Kamer verkiezingen in 2010 is de VVD met afstand de grootste partij. De partij haalt meer dan 30% van de stemmen, is ook bij vrijwel alle individuele stembureaus de grootste partij. Het CDA is nog net de tweede partij van Lansingerland, de PVV is de derde partij van Lansingerland. Tegen de landelijke trend in doet de PVV het in Lansingerland slechter dan tijdens de Europese Verkiezingen.

Opnieuw valt op dat de centrum rechtse partijen in Lansingerland (CDA + PVV + VVD) ruim 63% van de stemmen halen. Dat bevestigt het beeld van de gemeenteraadsverkiezingen: in Lansingerland wordt door een ruime meerderheid centrum rechts gestemd.

Het CDA doet het tijdens deze verkiezingen nog slechter dan tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van enkele maanden eerder. Eerder waargenomen trends zetten door. Het aantal stemmen in de Vinex-wijken daalt tot circa 11%, in traditionele CDA stembureaus doet het CDA het nog redelijk, maar alleen in de Hergerborgh blijft het CDA de grootste partij.

Ook bij de Provinciale Staten verkiezingen in 2011 is de VVD met afstand de grootste partij van Lansingerland. Wel is de overwinning iets minder groot dan tijdens de Tweede Kamer verkiezingen. Het CDA blijft de tweede partij van Lansingerland, de PVV blijft derde. Het CDA doet het iets beter dan tijdens de Tweede Kamerverkiezingen.

Ook tijdens deze verkiezingen halen de centrum rechtse partijen in Lansingerland samen meer dan 60% van de stemmen. Ook andere trends blijven zichtbaar. In de Vinex-wijken haalt het CDA ongeveer 11% van de stemmen, we blijven de grootste partij in de Hergerborgh en zijn dit ook opnieuw in Huize Sint Petrus.

Voor de ALV van 22 april 2010 zijn de verkiezingsuitslag en de verkiezingscampagne door het bestuur en de nieuwe fractie gezamenlijk geanalyseerd. Hiervan hebben wij gebruik willen maken.

Bij de **evaluatie** van de **verkiezingsuitslag** werden veel oorzaken van de lokale nederlaag gesignaleerd. Wij noemen er hiervan drie:

- De val van het kabinet net voorafgaande aan de verkiezingen.
- De campagnestrategie die te weinig op de gehele verkiezingslijst was gericht.
- Het door deelname aan het college onvoldoende herkenbare CDA gezicht in de politiek van Lansingerland.

Het voeren van een eigen weg t.o.v. landelijk ten aanzien van regionale problematiek werd gezien als **oplossing** om het landelijke effect te verminderen.

De **verkiezingscampagne** zou op het punt van de kieslijst meer tweeledig moeten zijn: een herkenbare lijsttrekker, naast aandacht voor de gehele verkiezingslijst.

Wat betreft het **verkiezingsprogramma** was de conclusie dat de werkelijke CDA inhoud korter zou moeten worden gepresenteerd waardoor het CDA herkenbaarder wordt.

De conclusies leidden bovendien tot de volgende voorgenomen **acties**:

- Leren van inwoners: betrekken van inwoners bij besluitvorming door onder meer werkbezoeken en spreekuur.
- Heldere communicatie CDA doelen en resultaten: site/bondig/evaluatie verkiezingsprogramma.
- Allen vaker in beeld.

Wat betreft het leren van inwoners is onder andere gekozen voor een mobiel spreekuur (dus op locatie).

Voor de fractie werd geconcludeerd tot de volgende focus:

Het CDA Lansingerland staat voor:

- Vier speerpunten:
    1. aanpak geluidsoverlast,
    2. uitbreiding burgersurveillance,
    3. behoud verenigingsleven en
    4. gunstig vestigingsklimaat voor ondernemers!
  - Naast keihard werken voor het algemeen belang.
-

3. HEDEN: DE STAAT VAN DE AFDELING

LEDEN

Er staan momenteel 307 leden in de kaartenbak van het CDA-Lansingerland. Bijna 15 leden zijn actief in bestuur of gemeenteraad. Op nog eens 15 leden (ongeveer) kan een beroep worden gedaan bij verkiezingscampagnes, voor het bemensen van stands, de kandidatencommissie of als fotograaf. Dan blijven er nog circa 270 leden over die momenteel niet actief zijn binnen het CDA-Lansingerland.

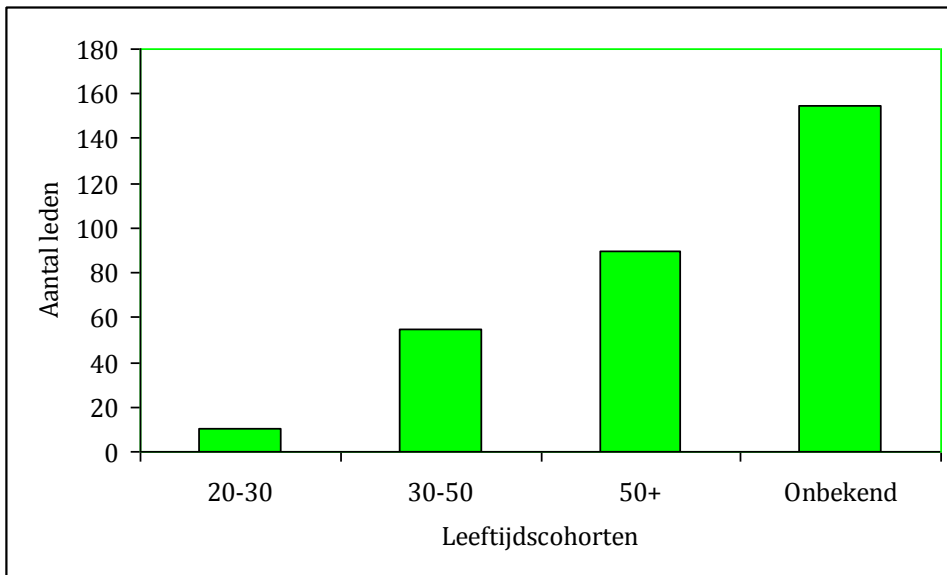
Wat kunnen we zeggen over de overige 270 leden? Ten eerste is er een aantal leden dat kandidaat was voor de gemeenteraad bij de verkiezingen van 2010, maar niet werd verkozen. Men lijkt er niet in geslaagd te zijn om al die mensen incidenteel of in een functie betrokken te houden bij de actieve politiek. In de tweede plaats kent het CDA een groot gezelschap van voormalige wethouders, raadsleden en bestuurders. Het bestuur wil hen binnenkort voor de eerste keer uitnodigen voor een bijeenkomst. De bedoeling is hen te bedanken voor hun bijdrage, maar ook om hen betrokken te houden bij de huidige afdeling en politiek. De grootste groep leden op wie vanwege hun leeftijd redelijkerwijs een beroep kan worden gedaan geeft als lid zijn/haar morele steun aan het CDA en is op dit moment niet actief in de partij op lokaal niveau.

We kunnen constateren dat de afdeling (nog) geen acuut tekort aan mankracht kent, maar dat het ook niet overhoudt. Aangezien het ledenaantal door de jaren heen is gedaald en normaal gesproken zal blijven dalen, dient het aandeel actieve leden te stijgen om ook in de toekomst voldoende politici en bestuurders te houden. Deze lastige situatie is overigens niet uniek voor het CDA. De meeste politieke partijen ontkomen vroeger of later niet aan deze ontwikkeling, zo blijkt uit de cijfers van het Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen. Anno 2010 hebben alle landelijke politieke partijen *gezamenlijk* ruim 300.000 leden, terwijl in de jaren '50 gemiddeld 340.000 mensen lid waren van *alleen al de KVP*.¹

Er is ook goed nieuws. We hebben de laatste drie jaar zo'n 25 nieuwe leden mogen verwelkomen, waarvan een groot deel jong is. Nieuwe leden zijn weliswaar niet automatisch actieve leden, maar het is goed te constateren dat het CDA na ruim 25 jaar nog steeds aantrekkingskracht heeft in Lansingerland. De wervende kracht zou niettemin nog sterker moeten zijn om het ledental op peil te kunnen houden. De groei van het inwoneraantal van Lansingerland zou een gelijkblijvend ledenaantal ook rechtvaardigen.

---

¹ Zie voor cijfers en interessante publicaties over dit thema: www.rug.nl/dnpp/

FIGUUR 1: LEEFTIJDVERDELING LEDEN²

STRUCTUREN

Het CDA Lansingerland is een vereniging met vaste structuren. Die structuren dragen bij aan de continuïteit van de christen-democratie, aan het tussentijds afleggen van verantwoording door politici, aan programmavorming en aan ontmoeting van de leden onderling. Hiervoor mogen we dankbaar zijn. Tegelijkertijd mogen we ons de vraag stellen of al deze structuren nog fris en actueel zijn, of dat ze misschien ook weleens onnodig bureaucratisch overkomen, en zodoende de bloei van de afdeling in de weg staan. In hoofdstuk 5 vindt u de aanbevelingen, in dit hoofdstuk vindt u slechts een ‘foto’ van de huidige staat van de structuren.

Ledenvergadering: Bij de halfjaarlijkse Algemene Ledenvergadering (ALV) komen traditioneel ongeveer 30 merendeels oudere leden bijeen om huishoudelijke agendapunten te bespreken. Van de aanwezigen hebben er slechts 10 a 15 geen functie in bestuur of fractie. De laatste tijd is het gebruikelijk om aansluitend hieraan een maatschappelijk onderwerp met gasten van buiten aan de orde te hebben. Het komt voor dat het aantal bezoekers vanaf dat moment verdubbelt. De locatie is meestal een wijkgebouw of (voormalig) gemeentehuis.

Bestuur: Het bestuur bestaat momenteel uit 7 leden. Zij dragen zorg voor de organisatie van activiteiten, instelling van commissies t.b.v. het opstellen van een verkiezingsprogramma, een kandidatenlijst en vormgeving van campagnes. Men vergadert ongeveer negen keer per jaar en bezoekt daarnaast maandelijks fractievergaderingen. De voorzitter van het bestuur woont zo veel mogelijk CDA vergaderingen buiten LL bij. Met name op provinciaal niveau, maar ook landelijk.

² Waarschijnlijk is van degenen van wie de leeftijd onbekend is, een substantieel deel ouder dan 60 jaar.

Het bestuur heeft sinds de fusie van de 3 afdelingen rust gebracht en de eenheid bewaard. De financiën zijn zeer beperkt zodat op allerlei manieren gezocht wordt naar bezuinigingen (onder meer bij de verzending van informatie naar leden).

Fractie: Er is een gemeenteraadsfractie, bestaande uit 6 verkozen leden en 3 steunleden. Zij geven uitvoering aan het verkiezingsprogramma, momenteel in de oppositierol. Zij vergaderen minstens tweewekelijks. De fractie en fractie-ondersteuning vergaderen plenair tenminste tweewekelijks en daarnaast 1 tot 4 dagdelen per week in wisselende samenstelling. Elke plenaire fractievergadering wordt afgesloten met een reflectiemoment over de vergadering. Daarnaast vindt circa 4x per jaar een strategiebijeenkomst plaats waar wordt gesproken over fractiefuncties, relatie met de inwoners, media, andere partijen, bestuur en andere CDA afdelingen.

Commissies: Voorafgaand aan verkiezingen wordt een campagne team ingesteld, bestaande uit enkele fractieleden, het bestuur en de huisfotograaf. Er is ook wel eens een onafhankelijke voorzitter geweest. Het team voert intensief campagne en wordt na de verkiezingen weer opgeheven. Een permanente campagne(-commissie) wordt belangrijk geacht en krijgt in de praktijk vooral gestalte door werkbezoeken van de fractie met berichtgeving daarover in de media.

Jongeren: Er is een afdeling van het CDJA in onze regio actief: het CDJA Westland-Oostland. Hiermee worden om onbekende redenen geen contacten onderhouden.

ACTIVITEITEN

In de dorpen: Het CDA treedt naar buiten rond verkiezingscampagnes, en staat daarnaast met een stand op braderieën: bij de braderie en met Kerst (moonlightshopping) in Berkel en Rodenrijs.

De fractie legt jaarlijks circa 10 werk- en/of wijkbezoeken af en daarnaast frequent ad hoc bezoeken. Bij besluitvorming over zaken waarbij maatschappelijke organisaties zijn betrokken wordt contact gezocht met deze organisatie of wordt de fractie door deze organisatie benaderd. De media pikken dit vaak, maar niet altijd op. Leden worden hier niet altijd direct over geïnformeerd.

Onder elkaar: In CDA-verband zijn er nog talrijke vergaderingen. De fractievoorzitter gaat incidenteel naar provinciale vergaderingen. Halfjaarlijks voert men overleg met het CDA Pijnacker-Nootdorp en incidenteel met het CDA Zoetermeer. Fractie- en bestuursleden bezoeken regelmatig landelijke CDA-congressen. De fractievoorzitter en fractieleden hebben over onderwerpen die de provincie raken contact met leden van Provinciale Staten en Gedeputeerde(n). De fractievoorzitter was lid van de schrijfgroep CDA verkiezingsprogramma bij de afgelopen Statenverkiezingen. De fractievoorzitter heeft regelmatig contact met de CDA fractievoorzitters en/of wethouders van de gemeenten Pijnacker- Nootdorp, Zuidplas, Zoetermeer, Rotterdam, Westland, Capelle aan den IJssel, Barendrecht en Delft. Halfjaarlijks voeren de complete fracties van LL en PN met ondersteuning overleg met elkaar. De fractie is

vertegenwoordigd in het CDA agrarisch Platform en CDA provinciale Mobiliteitsplatform. Verder vindt er regelmatig contact plaats tussen fractieleden en Tweede Kamerleden en tussen fractievoorzitter en leden van het Europees Parlement.

COMMUNICATIE

Ledencommunicatie: De bestuurssecretaris verzendt uitnodigingen voor ALV's. Een deel gaat per e-mail en een ander deel per briefpost. Sinds 3 jaar vindt er verder geen regelmatige communicatie met de leden plaats. Het partijbureau in Den Haag lijkt de landelijke ledenadministratie onvoldoende op orde te hebben, wat doorwerkt in de lokale administratie. Daardoor kent de afdeling zijn leden minder goed en kunnen zij minder eenvoudig worden bereikt dan het geval zou zijn bij een goed functionerende ledenadministratie.

Geschreven pers: Lokale media, De Heraut en de 3B-krant, berichten vrijwel elke week over een optreden van het CDA.

Online: De afdeling heeft een eigen website die wekelijks wordt geactualiseerd. Een fractielid verzendt de nieuwsberichten van de site om de zoveel tijd aan mensen die zich aangemeld hebben voor de nieuwsbrief. De structuur van de website is landelijk vastgesteld en oogt professioneel, maar belemmert aanpassingen aan de lokale wensen, zoals het invoeren van eigen lokale standpunten. De site is verder niet erg interactief, het aanmelden voor de nieuwsbrief is omslachtig, en de ondersteuning van de webmaster door de landelijke ICT-helpdesk is slecht. Het aantal bezoekers van de website is onbekend.

Van de zogenaamde *sociale media* wordt alleen Twitter benut. De fractievoorzitter tuitert sinds september 2009 over haar politieke werkzaamheden en heeft bijna 300 volgers. De fractievoorzitter is verder te vinden op Twitter, Hyves en Facebook en langer op LinkedIn. Het CDA Lansingerland heeft geen eigen accounts en is niet zichtbaar op Facebook, LinkedIn of Hyves.

RTV Lansingerland zendt radioprogramma's uit. Met regelmaat vindt een radio-interview plaats met de CDA fractievoorzitter of fractieleden over actuele thema's. Onbekend is welk bereik de radiozender heeft. Persberichten worden doorgestuurd naar en met regelmaat geplaatst op de TV zender van RTV LL.

4. HEDEN: LEDEN- EN DERDENRAADPLEGING

ENQUÊTES ONDER LEDEN

HOE HEBBEN 20 LEDEN GEANTWOORD OP DE VOLGENDE VRAGEN?

I. Waarom stemt U op het CDA Lansingerland?

Het is een constructieve partij met goede inhoud	23 %
Uit traditie en ik voel mij er thuis	23%
Ik hecht waarde aan een christelijke visie op de samenleving	23%
De kernwaarden spreken mij aan	30%

II. Waar staat volgens U het CDA Lansingerland politiek voor?

Het CDA doet wat het zegt	20%
Goede zorg voor het milieu	20%
Stimuleert burgerparticipatie	20%
Enthousiasmeert verenigingen en vrijwilligerswerk	10%
Stimuleert economie, zorgt voor financieel gezonde huishouding	10%
Het heeft aandacht voor veiligheid	10%
Een zo eerlijk mogelijke verdeling van lasten	10 %

III. Waar zou het CDA Lansingerland volgens U voor moeten staan?

Vooraf het niet afgeven op beleid van anderen, maar steeds zorgen voor een dienende houding naar de kiezers van het CDA en andere raadsleden.	1 lid
---	-------

IV. Wie vindt U aansprekende of authentieke raadsleden uit heden of verleden? En waarom?

Motivatie aansprekende of authentieke huidige raadsleden	<p>Vooraf de gedrevenheid, vasthoudendheid en de communicatieve vaardigheid van de fractievoorzitter van het CDA worden genoemd.</p> <p>Zonder motivering worden de fractievoorzitters van Leefbaar 3B en de VVD genoemd.</p> <p>Verder worden de CDA fractieleden genoemd om a. hun</p>
--	--

17

	betrokkenheid, b. het toekomstvast blijven nadenken, c. het conform handelen.
Motivatie authentieke of aansprekende raadsleden uit het verleden	De eigenschappen onbaatzuchtig en gedegen, herkenbaarheid in het dorp, kernachtig, deskundigheid en luisterend oor voor arbeiders, tuinders en WAO'ers worden vaak genoemd.

V. Wie vindt U een aansprekende CDA'er binnen Lansingerland? En waarom?

De motivatie om iemand een aansprekende CDA'er binnen Lansingerland te vinden is	<p>Aandacht, medewerking en inzicht.</p> <p>Bereikbaarheid en aanspreekbaarheid.</p> <p>Goede luisteraar en laat zich goed informeren.</p> <p>Gedrevenheid, degelijkheid en een goede prater.</p> <p>Herkenbaarheid als boegbeeld van het CDA Lansingerland, welbespraakt en met pit en oog voor de samenleving en het partijprogramma.</p> <p>Opgewektheid en zich inzetten voor vrijwilligerswerk.</p>
--	--

VI Vindt U dat er zaken moeten veranderen binnen het CDA Lansingerland?

Nog dichterbij de burgers gaan staan.	35%
Duidelijke standpunten, in het bijzonder voor de kwetsbaren in onze samenleving helder en in eenvoudige taal communiceren over de mogelijkheden in Lansingerland.	20%
Samenwerking zoeken. Niet tegen andere partijen aankijken maar dezelfde richting proberen te verwezenlijken door inhoudelijk overeenkomsten te zoeken i.p.v. de verschillen.	15%

CDA Lansingerland moet aan zelfreflectie doen en het gedachtegoed scherp houden.	12%
Meer betrokkenheid stimuleren van leden en jongeren.	12%
Meer open staan voor de mening van deskundigen en deze raadplegen.	6%

VII Communiceren fractie en bestuur op voldoende wijze met de CDA-leden?

Actueel en attractief proberen te blijven met website en duidelijkheid naar de burgers. De recente advertentie in de Heraut met uitleg van onze actie ten aanzien van het college "Niet meedoen" daar een prachtig voorbeeld van.	10%
Over gestelde vragen werd goed gecommuniceerd met elkaar	10%
Communicatie zou beter kunnen; vaker bij elkaar komen, kennelijk gaat de fractie op bezoek bij bedrijven en verenigingen, zo lezen we nu in de krant, maar dat weet je als gewoon lid helemaal niet wij willen dus vaker digitaal een verslagje van bestuur/fractie lezen.	40%
Communicatie zou kwalitatief beter kunnen door meer met leden te debatteren.	20%
Het kan wellicht beter door regelmatig een nieuwsbrief te verzenden aan de leden.	20%

VIII Bezoekt U weleens Algemene Ledenvergaderingen van het CDA? Motivatie?

Nee, ik ben fysiek niet in staat hieraan mee te doen.	1 lid
Directe informatie ontvangen en uitwisselen van ideeën met andere leden.	60%
Ja, ik zou graag meer willen debatteren, er wordt vanuit de leden volledig anders tegen sommige onderwerpen aangekeken.	30%
Ja, want ik hoop daardoor mijn interesse in wat het CDA hier doet te vergroten, zodat ik daar ook een mening over kan vormen. Maar ik voel me toch vaak een beetje buitenstaander. (Ben pas enkele jaren lid). Het daar toch naar toe gaan is dan weleens een opgave.	10%

IX. Wilt u zich inzetten voor het CDA Lansingerland?

Ja, meedenken op het gebied van economie en milieu.	1 lid
Ja, meedenken op gebied van onderwijs en welzijn.	1 lid
Ja, meedenken op het gebied van politiek en bestuur.	1 lid
Ja, debatteren over zaken waar een veranderend inzicht gewenst is.	Meerdere leden
Nee, ik ben te oud, zoek het meer bij de jongeren, ik heb mijn steentje al bijgedragen.	Meerdere leden

INTERVIEWS MET LEDEN EN SYMPATHISANTEN

Er zijn 15 interviews afgenomen bij CDA-leden en CDA-stemmers.

Hieronder volgt een analyse van de interviewresultaten.

A. Kernwaarden en suggesties tot verbeteringen

Het van huis uit kerkelijk zijn, het hechten aan normen en waarden en de gemeenschapszin zijn redenen om zich bij het CDA thuis te voelen. Daarin herkent een CDA'er de **kernwaarden**. Het maatschappelijk netwerk van het CDA is groot en de partij is degelijk (het 'Rabobank-gevoel'). Net zoals bij het landelijke CDA spelen verschillende inzichten: enerzijds het vasthouden aan de uitgangspunten van christelijke identiteit en anderzijds het plaats bieden aan meer mensen met diverse achtergronden.

Verbeteringen worden gezien in het meer communiceren over het hanteren van deze kernwaarden. Een duidelijker profiel naar buiten. Fatsoenspartij zijn. De partij zou meer open moeten zijn over de eigen worstelingen (voorbeeld is de zondagsopenstelling). Verder heel verschillende signalen waaruit wij afleiden dat velen zich thuis voelen in het CDA, maar daarbij verschillende accenten hebben:

- Partij is soms te veel rentmeester (alleen financieel).
- Te weinig aandacht voor senioren.
- Vasthouden aan christelijke en culturele waarden.
- Meer aandacht voor de zwakkeren.
- Steun aan verenigingswerk.
- Rechtvaardiger grondbeleid en meer rentmeesterschap ook als het gaat om infrastructuur.

B. CDA'ers in partij, fractie en bestuur

Als **authentiek CDA'er** zijn veel namen uit eerdere en huidige fractie en uit de steunfractie genoemd. Er is veel steun voor de huidige fractievoorzitter. Sommige vonden de CDA-mensen

een beetje te 'lief'; meer profiel/pit is vereist, en meer bewogenheid, felheid en duidelijkheid. Een authentieke CDA'er kenmerkt zich door zijn inzet, door het denken vanuit de burgers, is actief in het verenigingsleven en geworteld in de samenleving. En tot slot authentieke CDA'ers zijn zichtbaar en dragen hun missie en visie uit naar de samenleving.

Verbetering functioneren fractie

Meerdere aanbevelingen tot profileren, pittiger zijn in debatten, eigen koers varen. Wees kort en krachtig. Formuleer je belangrijkste eis en houd het daarbij. Kortere spreekteksten en niet te zwaarmoedig zijn. Laat een authentiek CDA geluid horen.

De fractie zou meer in de samenleving moeten optreden, overal je gezicht laten zien, bij ondernemersbijeenkomsten maar ook directer bij de burger (ga de wijk in). De mensen moeten je kennen en je weten te vinden.

De communicatief sterkste personen moeten naar buiten treden. Geen vaste woordvoerder, maar het 'elkaar gunnen'. Het goede uit ieder mens naar boven halen. Talenten benutten.

Trainen in teambuilding.

Samenwerking met andere fracties

Veel gezegd: streven naar besturen, maar niet tegen elke prijs. Laat je horen, verlevendig de discussie, zoek alternatieven en wees constructief opbouwend. Wees zichtbaar in de raad en voor de burgers.

Functioneren bestuur

Velen kennen de CDA-bestuurders niet. Er is weinig communicatie. Communiceren via mails werkt slechter dan via blaadje; mail 'verzuipt' in alle mailverkeer.

Een enkeling kent ze wel en is dan positief: het lokale bestuur bestaat uit vrijwilligers die zich enorm inzetten. Bestuur is belast met algemene leiding van de afdeling. Het bestuur faciliteert de fractie en mag/moet zich meer bezig houden met het proces.

Suggesties verbetering bestuur

De meeste hebben hier niet zoveel zicht op. Wel wordt aangegeven dat het bestuur eigen ideeën moet inbrengen, feedback moet geven aan de fractie(leden) en nieuwe mensen erbij moet halen. Bestuur moet overigens niet tegenover fractie komen te staan. Bestuur moet ook zorgen voor kadertrainingen.

Voorstel tot planmatiger aanpak van de ALV: eerst een onderwerp vaststellen, vervolgens door een werkgroep buiten de fractie laten uitwerken en daarna presenteren op een ALV. Anderen voelen voor open insprekavonden met rechtstreeks contact met de fractie.

Ook is voorgesteld met andere lokale afdelingen te brainstormen hoe een campagne wordt gevoerd om zo van elkaar te leren.

Voorheen lokale afdelingen beter?

Verschillend beeld. Velen vonden de lijnen toen korter waarbij sprake was van meer directe contacten met de burger. Een enkeling stelt dat er nu sprake is van betere kwaliteit na de samenvoeging!

C. Ergernissen die leiden tot suggesties voor verbetering:

- Verkiezingsprogramma moet puntiger. Meer kreten, meer oneliners en geen lange verhalen.
- CDA moet veel dynamischer en meer wervend zijn. Jonge instroom met dynamiek zichtbaar in de partij en het moet leuk zijn om deel te nemen

- Website kan beter: meer informatief naar leden (moeten niet per se alles via Heraut vernemen).
- De luiken van de fractie moeten open. Geen onzichtbaarheid. Men deelt geen pluimen uit. Als iets gewaardeerd wordt, wordt dit niet uitgesproken. Heb je meegedacht in een denktank dan ervaar je weinig waardering voor je inbreng.
- Deregulering, minder regels, niet steeds meer regels.

D. **Persoonlijke bijdrage geïnterviewden:**

Sommigen willen incidenteel bijdragen (namen worden doorgegeven aan het bestuur), een enkeling regelmatig (idem) en anderen stellen dat hun tijd is geweest.

CONCLUSIES NAAR AANLEIDING VAN DE LEDENRAADPLEGINGEN

<p>Het CDA heeft bestaansrecht. Enerzijds is er behoefte aan een partij met een visie op de samenleving geënt op de kernwaarden vanuit de christelijke cultuur en anderzijds is er binnen de partij ruimte voor mensen met diverse achtergronden.</p>
<p>Het CDA Lansingerland is betrouwbaar en doet wat het zegt.</p>
<p>De raadsleden dienen spreek- en luistervaardig te zijn. Zij moeten zichtbaar zijn voor alle inwoners. Bovendien moeten zij zich goed laten informeren. De communicatief sterkste persoon treedt naar buiten. Geen vaste woordvoerder, maar het elkaar gunnen. Het goede uit ieder mens boven halen. Talenten benutten. Trainen in teambuilding.</p>
<p>Aanbevelingen tot verandering zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Samenwerking zoeken met andere partijen. – Meer aan zelfreflectie doen. – Dynamiek van jongeren koesteren en stimuleren. – Openstaan voor de mening van deskundigen. -Waardering uitspreken voor inbreng en betrokkenheid van senioren. - Profileer in korte, krachtige en pittige spreekteksten.
<p>Aanbevelingen tot verbetering van de communicatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> –Meer het gezicht naar buiten laten zien. – Meer de media zoeken zoals DE HERAUT, leden informeren over inhoudelijke bijdrage van raadsleden en leden niet afhankelijk laten zijn van de verslaggeving in de media. – Meer nieuwsbrieven. – Digitale verslaggeving aan de leden. – Het debat met de leden verlevendigen.
<p>De frequentie van ALV twee maal per jaar is goed. Inhoudelijk is er behoefte aan een planmatiger aanpak. Daarnaast wil men meer meepraten over allerlei actuele thema's. Bovendien is er behoefte aan wijkbijeenkomsten in kleiner verband. Nieuwe leden moeten zich welkom weten.</p>

5. DE TOEKOMST VAN DE AFDELING

In de voorgaande hoofdstukken hebben we geschetst hoe het CDA het de laatste jaren heeft gedaan en hoe we er nu voor staan. Daarmee is de basis gelegd voor de toekomstvisie van de commissie. Omdat Martin Luther King al zei 'I have a dream' in plaats van 'I have a plan', schetsen we in dit hoofdstuk hoe onze droom van een vitale afdeling CDA Lansingerland in 2020 eruit ziet. Als mogelijkheid, niet als blauwdruk.

Dat er wat zal moet veranderen in onze afdeling staat voor de commissie als een paal boven water. Want de samenleving verandert, en het CDA wil daarin mee. Niet als een windvaan, maar als een beweging die de christen-democratie door de jaren heen, voor elke generatie relevant laat zijn. Dat veranderingsproces vraagt om voortdurende kruisbestuiving tussen uitgangspunten en maatschappelijke ontwikkelingen. Uitgangspunten die in beweging zijn, maar waarvan onze leden en sympathisanten hebben aangegeven dat ze - al dan niet in een wat meer modern jasje - de leidraad moeten blijven. Uit de wisselwerking tussen uitgangspunten en maatschappelijke ontwikkelingen volgen oorspronkelijke en herkenbare visies en standpunten, die het CDA als volkspartij van een blijvend brede aanhang verzekeren. Zodoende blijven we een factor van belang in de lokale politiek, niet voor eigen eer en glorie, maar om idealen te verwezenlijken.

Wij dromen van een CDA Lansingerland, anno 2020, dat succes heeft. Na succesvol verlopen verkiezingen zou een krantenartikel in De Heraut als verklaring van dat succes wel eens de volgende negen kenmerken (in willekeurige volgorde) kunnen benoemen die essentieel waren voor dat succes: Om ervoor te zorgen dat deze negen kenmerken / dromen werkelijkheid worden, koppelen we er steeds acties aan die nu al kunnen worden uitgevoerd, want als we 's ochtends opstaan, mag het niet bij dromen blijven:

“Het CDA heeft door zijn geheel eigen **christen-democratische visie** op mens en samenleving een uniek profiel in de Lansingerlandse politiek. Elke standpunt volgt expliciet uit een confrontatie van uitgangspunten en werkelijkheid. Pragmatisme is het CDA vreemd. CDA'ers sluiten geen compromissen met zichzelf, zoals zoveel partijen, maar met anderen.”

1. Raadsleden debatteren en argumenteren expliciet vanuit de christen-democratische uitgangspunten.

“Het CDA heeft een **groot aantal leden en sympathisanten**. Daaronder bevinden zich de smaakmakers van het dorpsleven. Zodoende weten CDA'ers wat er onder de bevolking leeft én vernemen hun kiezers direct van de bron het CDA-geluid. Kiezers en gekozenen zijn daardoor voor hun onderlinge contact niet afhankelijk van de schaarse lokale media. “

2. Nodig als bestuur, fractie en leden de CDA-kiezers in je omgeving uit voor een (gratis) proeflidmaatschap van het CDA, zodat het ledenbestand stabiliseert in 2012 en groeit vanaf 2013. Als het percentage CDA-stemmers dat ook lid is van 7,5% naar 10% stijgt, zijn we al 116 nieuwe leden rijker zijn.

“Lokale leden en sympathisanten staan **met elkaar in verbinding** via digitale netwerken en bijeenkomsten. Mensen die sympathiseren met het CDA worden ook lid, want ze zien de meerwaarde van lidmaatschap.”

3. Zorg er als afdelingsbestuur voor dat elk lid of sympathisant wordt uitgedaagd en in staat wordt gesteld om zijn kennis en vaardigheden in te zetten voor het CDA. Bevraag leden en sympathisanten altijd op hun mogelijkheden, niet op de behoefte van de afdeling: elke gevouwen folder is welkom, geen bijdrage is zo klein of hij wordt gewaardeerd.
4. Zoek als bestuur het debat over de grote kwesties die op de lange termijn gaan spelen. Bevorder daartoe onder meer de oprichting van tijdelijke werkgroepen, gericht op thema's (zoals 'verenigingsleven', 'milieu', 'eenzaamheid'), die de afdeling bouwstenen aanreiken voor een volgend verkiezingsprogramma en de fractie ondersteunen. Een verkiezingsprogramma moet je in 4 jaar schrijven, niet in 4 weken.
5. Wanneer je als fractielid niet goed weet wat het CDA-standpunt zou moeten zijn, wees daar dan van tevoren open over en betrek de leden bij de standpuntbepaling. Nodig leden, sympathisanten en maatschappelijke organisaties uit om mee te denken en beluister hen zorgvuldig. Dat klinkt erg lui, en inderdaad scheelt het de raadsleden veel tijd, maar bovendien zorgt het voor een enorme kennisvoorsprong en inbrengen in debatten die ertoe doen.
6. Organiseer een ALV als ware het een CDA-congres, waarbij leden (en externen) het gevoerde beleid onder de loep nemen. Laat leden van tevoren onderwerpen aandragen waarover zij wensen te discussiëren.
7. Organiseer elk kwartaal een borrel voor jonge CDA'ers, zodat ze van deze netwerkbijeenkomsten voordeel ondervinden voor hun professionele en maatschappelijke ontwikkeling.
8. Vergader alleen functioneel en met een strakke tijdsplanning. Zodoende houd je tijd over om te debatteren over de wezenlijke politieke kwesties. En als zulke kwesties er even niet zijn, om elkaar informeel te spreken. De vergadercultuur binnen het CDA wordt momenteel door velen als formeel en langdradig ervaren.
9. Bouw een databank van leden en sympathisanten met hun contactgegevens en kennis/vaardigheden die het benutten van talenten ondersteunt.

“De afdeling is stevig **ingebied in bovenlokale CDA-netwerken**. Lokale kwesties worden zo snel en eenvoudig elders aanhangig gemaakt (zodat lokale partijen het nakijken hebben). Bovendien voeden die netwerken het CDA Lansingerland weer met vaardigheden en kennis. “

10. Draag als fractiesecretaris zorg voor een actueel en toegankelijk overzicht van iedereen die ertoe doet. Verzamel als raadslid minstens drie 06-nummers van collega CDA-woordvoerders in andere gemeenten met dezelfde portefeuille, zodat je kunt leren van

de debatten die elders al gevoerd zijn. Ondersteun deze cultuur van verbinding door zelf ook snel antwoorden te geven op vragen van CDA'ers elders.

“Het CDA is de enige partij die als **ombudsman** fungeert. Niet elke wens wordt gehonoreerd, maar er komt in elk geval een antwoord. Van bestuur, raad, CDA-lid, Statenlid of minister, het CDA is een one-stop-shop voor burgers die de weg kwijt zijn in overheidsland. En dat zijn er (te) veel.”

11. Geef publiciteit aan de CDA-ombudsman en open een e-mailadres.
12. Stel het verkiezingsprogramma mede op door middel van wijkbijeenkomsten en breng het ook uit in verschillende versies per wijk.

“Nieuw **politiek talent wordt** binnen het CDA **gekoesterd**. Dat maakt de aantrekkingskracht van de afdeling groot en verzekert continuïteit. Als bijkomend voordeel biedt deze cultuur - kritische geluiden die de afdeling op de christen-democratische koers houden, zeker wanneer de partij in een coalitie zit en dus het gevaar dreigt van een al te bestuurlijke reflex. Jonge CDA'ers dragen ook bij aan de zichtbaarheid bij toekomstige kiezers.”

13. Leg contact met het CDJA, ondersteun (waar nodig financieel) hun activiteiten en bied jonge CD(J)A'ers de gelegenheid het politieke vak te leren van raadsleden, wethouders, provinciale, landelijke en Europese politici.
14. Nodig voor elke fractie- en raadsvergadering tenminste één geïnteresseerde uit om mee te lopen en zo kennis en ervaring op te doen. Hiermee vormt zich een reservoir van opvolgers, dat wordt gevuld door de huidige fractieleden, waarmee zij zichzelf op den duur overbodig maken.

“Het CDA heeft een **herkenbare fractie** in de gemeenteraad. De fractie is divers: biedt plaats aan de arbeider en de ambtenaar, de tactische politicus op hoofdlijnen en de dossiervreter die het college met de mond vol tanden achterlaat. “

15. Wees als raadslid zichtbaar in het politieke debat en in de dorpen. Formuleer eenvoudig en bondig, met bewogenheid en felheid. Bazuin zelf rond wat je doet, want de kranten schrijven er negen van de tien keer niet over.
16. Maak gebruik van het trainingsaanbod van de partij aan en geef elkaar openhartige feedback.
17. Stuur als kandidatencommissie scherp op verschillende profielen bij samenstelling van volgende kandidatenlijsten.
18. Laat de communicatief sterkste personen naar buiten treden. Hanteer geen vaste woordvoerder, maar gun elkaar de ruimte, zodat alle talenten worden benut.

“Leden en kiezers zijn dankzij uitstekende en gerichte **communicatie** goed op de hoogte van het onderscheidend profiel van de CDA-fractie in de gemeenteraad van Lansingerland.”

19. Houd het verkiezingsprogramma pakkend en bondig. Laat alle onderdelen weg die geen discussie oproepen en/of waar je het als weldenkend mens niet mee oneens kunt zijn.
20. Informeer als fractie alle leden actief over nieuws. Versterk website en sociale media. Verspreid alle inbrengen voor debatten. Stel bij de voorbespreking van elke concept-debatbijdrage als eerste vraag 'wat is hiervan de nieuws waarde?' Zoek burgers daar op waar ze zijn, zichtbaar als CDA'ers.
21. Vergroot als bestuur je zichtbaarheid en versterk de communicatie. Structureer daartoe de afdeling. Geef individuele bestuurders elk een specifieke verantwoordelijkheid, in elk geval m.b.t. communicatie, en de permanente campagne.
22. Wees als CDA twee keer per jaar aanwezig in elke kern. Breng ook werkbezoeken aan wijken. Burgers die de lokale krant en de braderie overslaan, komen zo toch in contact met het CDA. Richt werkbezoeken (nog) sterker op burgers, naast de doelgroep bestuurders en ondernemers. Dit verhoogt de zichtbaarheid van werkbezoeken. Betrek leden zoveel mogelijk bij werkbezoeken van fractie en bestuur.

“Het CDA is de **gezelligste** politieke partij van Lansingerland. Dit is niet alleen prettig op zich, maar essentieel voor het blijvend werven van nieuwe leden, sympathisanten en kiezers. “

23. Begin elke bijeenkomst met een hartelijk welkom, zet de bestaande vergaderorde op zijn kop, en sluit af met een drankje: Mensen komen voor politiek debat en gezelligheid, niet voor bijvoorbeeld de installatie van een kascommissie of het ontcijferen van afkortingen als W.V.T.T.K.. 'Durf gezellig te zijn!'